

Грігоца Сергій Юрійович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх
справ

Чеханюк Леся Володимирівна,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Актуальність дослідження джерел конституційного права України зумовлена важливим значенням, яке вони відіграють у формуванні, функціонуванні та розвитку всієї національної правової системи. Конституційне право виступає фундаментом для інших галузей права, оскільки визначає основи державного ладу, права і свободи людини й громадянина, механізми взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування. Зміни суспільних відносин, євроінтеграційні процеси, потреба у забезпеченні верховенства права та дотриманні міжнародних стандартів прав людини зумовлюють необхідність постійного оновлення та удосконалення джерел конституційного права. Аналіз їхньої структури, особливостей та правового значення дозволяє глибше зрозуміти механізми реалізації конституційних норм у сучасних умовах та сприяє подальшому розвитку національної правової науки й практики. Вивчення джерел конституційного права має практичну цінність для законодавчої діяльності, правозастосовної практики й правової освіти, оскільки забезпечує належне тлумачення та ефективне застосування конституційних норм у реальному житті.

Під джерелами конституційного права розуміють нормативно-правові акти волевиявлення народу, що мають юридичну силу, результат нормативної діяльності державних органів: парламенту, глави держави, уряду, регіональних органів влади [1, с. 41].

Узагальнюючи наявні позиції щодо системи джерел конституційного права в Україні, до її складників повинні бути віднесені: Конституція, нормативно-правові акти, міжнародні договори України; акти органів судової влади. Цей перелік часом доповнюють більш дискусійними складниками, зокрема внутрішніми нормативно-правовими договорами, правовою доктриною чи правовими звичаями, щоправда, вказуючи на їхній обмежено поширений, нетрадиційний чи другорядний характер для національного конституційно-правового регулювання.

Основним джерелом конституційного права, основним складником усієї

національної системи джерел права, без усякого сумніву, є Конституція. Однак зводити значення Конституції лише до джерела права, нормативно-правового акта, за яким визнаються певні юридичні властивості, одного з-поміж інших, прийнятих парламентом актів, хоч й з найвищою юридичною силою – абсолютно безпідставно. Конституція як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу [2, с. 45].

Сучасні джерела конституційного права України та їхня система перебувають у процесі постійного розвитку та вдосконалення. На їхній генезис впливає сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників. Не останнє місце серед цих факторів посідають і особливості розвитку вітчизняного конституціоналізму та перебігу конституційного процесу в Україні. Зокрема, удосконалення найважливішого джерела конституційного права – Конституції – неминуче призводить до зміни всієї системи сучасних джерел галузі конституційного права, і до зміни системи права в цілому. Тому, будь-які вагомні зміни в процесі генезису джерел конституційного права України відбуваються передусім на рівні їх системи і відображаються на її юридичних властивостях.

Для сучасного конституційного права притаманне розширення суб'єктів правотворчості. Аналізуючи сучасний стан розвитку конституційного права України як галузі права та науки, можемо зробити висновок про те, що особлива роль нормативно-правового акта як основного джерела в системі конституційного права України не виключає існування і взаємодії інших джерел права, зокрема, таких як рішення Конституційного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини, акти органів місцевого самоврядування (судовий прецедент), а також правова доктрина, конституційний звичай та закордонна конституційна практика [3, с. 164].

Важливим залишається питання правового статусу міжнародних договорів у системі джерел конституційного права. Визначальним чинником впровадження в конституційне законодавство України європейських правових стандартів щодо правового статусу особи є зокрема Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Конвенція є одним з правових джерел, яка детермінувала введення в конституційне законодавство підстав з обмеження прав та свобод особистості (на тлі виникнення внутрішніх та зовнішніх загроз). Чинні положення Конвенції та Протоколів до неї є прямим наслідком якісного розвитку європейського права, що безумовно розширить та поглибить процеси наукової розробки актів Ради Європи з прав людини як джерел конституційного права України [4, с. 15].

Таким чином, міжнародні договори є важливим для розробки основних документів щодо прав людини, а також для створення механізмів їх захисту, таких як Європейський суд з прав людини. Тому ратифікація таких міжнародних договорів і надання їм пріоритету над національними законами є необхідним кроком. Сам процес ратифікації через ухвалення Верховною Радою України закону про ратифікацію фактично перетворює міжнародний договір у національний закон, який має вищий ієрархічний статус під час вирішення конфліктів між правовими нормами. Процес також легітимізує міжнародний договір як обов'язковий акт національного права, надаючи йому

додаткову юридичну вагу при його застосуванні [5, с. 114].

Значний вплив на розвиток системи джерел конституційного права здійснює глобалізація. У науковій літературі зафіксовані різноманітні напрями впливу глобалізації на право, які заслуговують уваги. Глобалізація водночас позначається і на внутрішніх процесах, що відбуваються у праві.

Необхідно звернути увагу на зміни, яких зазнає право під впливом глобалізації. По-перше, внаслідок глобалізації змінюється сутність права як феномена, що дедалі активніше проявляється на його функції як регулятора суспільних відносин не тільки на національному, а й на наддержавному, глобальному рівні, тобто на рівні відносин транснаціональних корпорацій, міжнародних банків, міждержавних об'єднань та неурядових організацій. По-друге, глобалізація здійснює певний вплив не лише на сутність права, а й на його зміст, інституційну та функціональну роль, на цілі та завдання, що стоять перед ним, та на його призначення. Національний компонент у внутрішньодержавному праві поступово витісняється глобальною складовою. Своєю чергою внутрідержавні правові стандарти, що наповнюють формальною юридичний зміст національного права, по мірі розвитку інтеграційних процесів послідовно витісняються наддержавними, глобальними стандартами [3, с. 165].

Отже, можна зробити висновок, що джерела конституційного права України становлять комплекс нормативно-правових актів, що визначають основи правопорядку, права та свободи людини, устрій державної влади й механізми її реалізації. Аналізуючи їхню структуру та значення, можна дійти висновку, що Конституція України є головним джерелом, яке має найвищу юридичну силу і слугує базою для всіх інших актів [6]. Значне місце займають закони, міжнародні договори, рішення Конституційного Суду та інші нормативні акти, які конкретизують конституційні положення та регулюють окремі сфери суспільних відносин у межах конституційного ладу. Дослідження джерел конституційного права України доводить, що їхня стабільність і системність мають першорядне значення для утвердження верховенства права та розвитку демократичної правової держави. Водночас динамічність політичних і правових процесів вимагає постійного оновлення цих джерел відповідно до потреб суспільства та міжнародних зобов'язань України. Правильне розуміння та застосування джерел конституційного права забезпечує реальність прав і свобод людини, ефективність роботи органів державної влади та сприяє зміцненню правопорядку в країні.

Список використаних джерел:

1. Захарченко П. Конституційне право держав-членів Європейського Союзу: підручник / Петро Захарченко, Галина Лаврик. Полтава : ПУЕТ, 2024. 389 с. URL: <https://surl.li/pnnfst>
2. Конституційне право : навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан [та ін.] ; за заг. ред. Д. Терлецького ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 584 с. URL: <https://surl.lu/hbutmg>
3. Онишко О.Б. Розвиток джерел конституційного права України. Сучасний

конституціоналізм: проблеми теорії та практики: матеріали наукового семінару / упор. М.Т. Гаврильців. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 300 с. URL: <https://surl.lu/rzpramv>

4. Ребкало М. М., В. С. Олійник. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод як джерело конституційного права України. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Право 1. 2021. С. 7-18. URL: <https://surl.lt/ffvgww>

5. Грицаєнко Д.В. Міжнародний договір як джерело права в Україні: загальнотеоретичний аспект. *Universum*. 2024. С. 110-117. URL: <https://surl.lu/xqtwbe>

6. Конституція України: стаття 28. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4250>

Гудзенко Єлизавета Павлівна

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового експертно - криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

Права людини є невід'ємною частиною сучасної цивілізації, закріпленою у ряді міжнародних актів, зокрема в Загальній декларації прав людини 1948 року. Проте, незважаючи на значні досягнення в області захисту прав людини, сьогодні ми стикаємося з новими викликами, які ставлять під сумнів ефективність існуючих механізмів захисту. Ці виклики мають як правовий, так і соціальний характер, тому важливо розглянути не лише правові механізми, але й соціальні умови, що впливають на реалізацію прав людини в різних країнах.

Захист прав людини починається з міжнародних документів, серед яких основними є:

- Загальна декларація прав людини (1948),
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966),
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966),
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принизливих видів поводження (1984).

Ці документи закріплюють базові права людини, проте їх реалізація залежить від політичної волі держав, а також від наявності ефективних